

Utkast till sakpolitisk överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna

Sverige är ett fantastiskt land men vi står tillsammans inför stora utmaningar: klimatförändringar, bristande integration, segregation och bidragsberoende, en globalisering som fortsätter att pröva vår konkurrenskraft, ökade klyftor, ökad polarisering och rasism, gängbrottslighet, demografi, bostadsbrist och ett allt mer osäkert närområde.

Förslagen i denna överenskommelse kan handlingskraftigt möta dessa utmaningar genom att låsa upp gamla knutar och åstadkomma systemförändringar som kan vara stabila över tid. Våra partier har skilda ideologiska utgångspunkter men förenas i försvaret av den liberala demokratins grunder; en stark rättsstat, ett orubblig skydd för den enskilda människans fri- och rättigheter, motstånd mot främlingsfientlighet, oberoende fria medier, jämställdhet, jämlikhet och lika förutsättningar oberoende av bakgrund.

Partierna som slutit denna överenskommelse är överens om ett budgetsamarbete samt om ett samarbete som begränsas av de politiska frågor som framgår av överenskommelsen. Samarbetet gäller budgetår för budgetår, så länge som partierna är överens om dess fortsättning, med inriktningen att samarbetet ska löpa hela mandatperioden. Genom denna överenskommelse accepterar Centerpartiet och Liberalerna att Stefan Löfven väljs som statsminister för att leda en regering bestående av Socialdemokraterna och Miljöpartiet de gröna.

- Budgetsamarbetet innefattar de förändringar som partierna i vårändringsbudget 2019 är överens om att göra av den av riksdagen beslutade statsbudgeten samt de större reformer som partierna är överens om ska genomföras under mandatperioden i därpå följande vårpropositioner och budgetpropositioner.
- I de sakfrågor som omfattas av överenskommelsen kommer Centerpartiet och Liberalerna fullt ut medverka i beredningsprocesser både av utredningsdirektiv, propositioner till riksdagen, förordningsändringar som följer av ny lagstiftning samt i förekommande fall också uppdrag eller regleringsbrev till myndigheter. Det innebär också att de ingående partierna i de sakfrågor som dokumentet omfattar inte ensidigt samverkar med andra partier i riksdagen. Denna överenskommelse innebär att Vänsterpartiet inte kommer att ha inflytande över den politiska inriktningen i Sverige under den kommande mandatperioden.

Ekonomi och statsfinanser

Det ekonomiska utrymme som finns ska användas till att öka drivkrafterna till arbete, stärka välfärden, genomföra klimatomställningen, minska klyftorna mellan dem som får jobb och dem som står utanför, mellan den som levt länge i Sverige och den som nyss kom hit, mellan bostadsområden och landsändar. Full beredskap ska finnas för att hantera en situation där konjunkturen vänder. För att säkra en god ekonomisk utveckling, vårt framtida välstånd och

en god välfärd i framtiden krävs en politik som prioriterar jobben och främjar näringslivets hållbara omställning och konkurrenskraft.

1. Överenskommelsen om det finanspolitiska ramverket ska värnas.
2. *Beredskap för konjunktursvängning ska finnas* för att trygga jobb, välfärd och statsfinanser. Förstärk det statliga stödet för korttidsarbete. (Utredning tillsatt. Dir. 2018:5).
3. *Bättre villkor för företagande och entreprenörer*. Beskattningen av företag, i synnerhet växande små och medelstora företag, blir mer gynnsam. Arbetsgivaravgifter sänks. Förbättrade regler för personaloptioner och borttagen extraskatt på generationsskiften genomförs. RUT-avdraget breddas till fler tjänster. (Utredning om äldre-RUT under 2019). 3:12-reglerna förenklas (utredning 2019-2020. Ny lagstiftning från 2022) och kravet på aktiekapitalet sänks till 25 000 kronor (Ds våren 2019. Ny lagstiftning från 1 januari 2020).
4. *En omfattande skattereform genomförs*. Reformen ska öka sysselsättningen och antalet arbetande timmar med sänkt skatt på jobb och företagande, bidra till att klimat- och miljömål nås, stärka Sveriges konkurrenskraft, utjämna dagens växande ekonomiska klyftor, sänka marginalskatten och uppnå att färre betalar statlig inkomstskatt, förenkla genom att begränsa undantag, minska hushållens skuldsättning och bidra till att förbättra bostadsmarknadens funktionssätt, öka finanssektorns skatteandel och långsiktigt trygga välfärden.
5. *Sänkt skatt på arbete och grön skatteväxling*. Värnskatten tas bort 1 januari 2020. Miljöskatternas andel av skatteinkomsterna ska öka. En kraftfull grön skatteväxling ska genomföras med höjda miljöskatter som växlas mot sänkt skatt på jobb och företagande. Målet är att den ska omsluta minst femton miljarder kronor inklusive de förslag som genomförs i vårändringsbudgeten 2019 och de förslag som genomförs i skattereformen.
6. *Förstärkningen av de allmänna bidragen till kommuner och landsting fortsätter* i jämn takt över mandatperioden.
7. *Bättre villkor för Sveriges pensionärer*. Den högre skatt pensionärer betalar tas bort år 2020 och pensionen höjs för vanliga löntagare år 2021. Denna förändring genomförs över statsbudgeten vid sidan av de större förändringar av pensionssystemet som pensionsgruppen är överens om och som ska genomföras under mandatperioden. Förändringen ska förankras i pensionsgruppen.
8. *Införandet av en familjevecka påbörjas*. Föräldrar till barn mellan 4 och 16 år som arbetar får tre lediga dagar inom ramen för föräldraförsäkringen var som de kan ta ut när barnen inte kan vara i skolan på grund av lov, planeringsdagar och liknande. (Fullt utbyggd kommer reformen omfatta fem dagar). Den som är ensam vårdnadshavare får 6 dagar
9. *Den enskildas valfrihet är en central del av den svenska välfärdsmodellen*. Därför behövs en mångfald av aktörer och goda villkor för enskilt drivna verksamheter inom välfärden som underlättar den enskildes aktiva val. Regeringen kommer inte att driva eller arbeta vidare med förslag om vinstförbud eller andra förslag med syftet

att införa vinstbegränsningar för privata aktörer i välfärden. Höga kvalitetskrav ska vara styrande. Detta kommer att uttryckas i vårändringsbudgeten 2019. Förslag kommer läggas för att säkerställa att alla aktörer inom välfärden oavsett driftform har likvärdiga villkor.

10. *Utvärdering av nya placeringsregler.* De nya placeringsreglerna för AP-fondsmyndigheterna ska utvärderas fram till och med 2020 med avseende på om placeringar i fossil energi minskar.
11. *Gröna obligationer.* Ett försök med statliga gröna obligationer ska genomföras genom ett uppdrag till Riksgälden 2019 och utvärderas.

Jobb, företagande och hållbar tillväxt

Vi sätter klimat och jobb först. Ett jobb är den viktigaste förutsättningen för egen försörjning och etablering i samhället. Genom minskade klyftor och ökad sysselsättning ges alla människor, oavsett bakgrund, möjligheter att lyckas i livet. Arbetslinjen gäller. Vi stärker Sveriges ekonomi genom att främja ett mer konkurrenskraftigt och innovativt näringsliv och vi underlättar möjligheterna att bli, verka och lyckas som företagare.

12. *Regeringens strategiska samverkansprogram med näringslivet ska byggas vidare.* Det nationella innovationsrådet under ledning av statsministern (och med deltagande av berörda statsråd) fortsätter sitt arbete.
13. *En exportsatsning för fler jobb i hela landet genomförs.* Den befintliga exportstrategin utvecklas med fokus på hållbarhet, ekonomiskt, socialt och ekologiskt.
14. *Möjligheterna till omställning förstärks och arbetsgivarnas behov av arbetskraft med rätt utbildning förbättras.* Kunskapslyftet byggs ut, inklusive högskola, yrkeshögskola, vuxenutbildning och yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning. Möjligheten att vidareutbilda sig eller omskola sig högre upp i åldrarna utökas. Ge mer generösa villkor för detta inom studiemedelssystemet. (Senast från BP21) Utvecklingstid i upp till ett år införs (från BP20) för att möjliggöra kompetensutveckling hos den enskilde.
15. *Fler ska kunna bli företagare.* Genomför en kraftig förenkling av beskattning och regelverk för mikroföretagande (Utredning under 2019-2020 och förändringar från 2021) och sänkt aktiekapital till 25 000 kronor (Ds våren 2019. Ny lagstiftning från 1 januari 2020).
16. *En gynnsam beskattning för växande företag.* Uttaget av arbetsgivaravgift sänks. Taket i RUT ska tredubblas. RUT-avdraget ska utvidgas till tvätt, flytt-, hämt- och trygghetstjänster. (Utredning under 2019, införs i BP21). Ett äldre-RUT ska utredas. (Tillsätts 2019) Den extra beskattningen vid generationsväxling, jämfört med om företaget säljs till någon utomstående, ska tas bort. Även beskattningen av personaloptioner ska reformeras genom att bland annat utvidga storleken och personkretsen så att svenska regler är konkurrenskraftiga i ett internationellt perspektiv. En utredning med syftet att förenkla 3:12 ska genomföras (Utredning 2019-2021. Ny lagstiftning från 2022).

17. *Tiden att etablera sig på arbetsmarknaden kortas.* Vägen in på arbetsmarknaden förstärks genom att fler får chansen till ett jobb utan utbildningskrav. Detta sker genom ett införande av etableringsjobb med lägre lön för nyanlända och långtidsarbetslösa (i enlighet med parternas förslag). Dessa ska utvidgas till företag utan kollektivavtal och till bemanningsföretag på ett sätt som gör att fördelarna i etableringsjobben inte går förlorade (Förändringar genomförs med ambitionen att vara på plats 1 juli 2020). Kraven på kollektivavtal för nystartsjobb tas bort (Genomförs våren 2019). Ett ingångsavdrag, det vill säga borttagna arbetsgivaravgifter de första två åren, införs för ungdomar utan gymnasieutbildning och för nyanlända (genomförs i BP20).
18. *Arbetsförmedlingen reformeras i grunden.* Staten har genom Arbetsförmedlingen myndighetsansvaret för arbetsmarknadspolitiken, men ett nytt system baserat på LOV ska utvecklas där fristående aktörer matchar och rustar arbets sökande för de lediga jobben. Arbetsförmedlingen kommer att finnas kvar som statlig myndighet, men vara fokuserad på myndighetsansvar i form av kontroll av arbets sökande och av fristående aktörer, arbetsmarknadspolitisk bedömning, digital infrastruktur och statistik och analys. Ersättningen till aktörerna ska i huvudsak utgå från hur väl de lyckas med att få individer i varaktig sysselsättning, givet behoven hos den arbetslöse. För att säkerställa kvaliteten ska antalet fristående aktörer begränsas, genom att de ska kontrolleras, rangordnas och certifieras och möjligheterna att välja bort besvärliga fall förhindras. Insatser för personer med funktionsnedsättning berörs ej av denna omläggning. Arbetsmarknadsutbildningar som brister i effektivitet bör avvecklas, medan de som fyller en strategisk funktion på arbetsmarknaden ska finnas kvar. Nystartsjobb ska finnas kvar. Extratjänster och introduktionsjobb ska riktas mot de längst från arbetsmarknaden och ha samhällsekonomiskt rimliga volymer. Krav ska ställas på ett fungerande samråd mellan Arbetsförmedlingen och parterna så att dessa arbetsplatsförlagda insatser förbättrar förutsättningarna till varaktig etablering på arbetsmarknaden (Förändringen av Arbetsförmedlingen ska vara fullt genomförd under 2021).
19. *Arbetslinjen värnas.* Arbetslöshetsförsäkringen ska reformeras i linje med en flexicuritymodell och öppnas för fler som arbetat, baseras på inkomster och trappas ned samt fasas ut i takt med arbetslöshetens längd (Ds våren eller hösten 2020. Förändringar i BP22.)
20. *Arbetsrätten moderniseras* och anpassas efter dagens arbetsmarknad samtidigt som en grundläggande balans mellan arbetsmarknadens parter upprätthålls. Arbetsrätten ska ge företagen flexibilitet och skydda den enskilde arbetstagaren mot godtyckliga uppsägningar. Lagen om anställningsskydd ska ändras genom tydligt utökade undantag från turordningsreglerna. Utredningen som får i uppdrag att utarbeta denna lagändring ska vidare lägga förslag som, särskilt för mindre företag, innebär lägre kostnader vid uppsägningar, samtidigt som rättssäkerhet och skydd mot godtycke upprätthålls.

Utredningen ska föreslå hur arbetsgivarens ansvar för kompetensutveckling och den anställdes omställningsförmåga stärks. Utredningen ska också arbeta med förslag som skapar en bättre balans i anställningsskydden för personal med olika anställningsvillkor.

Utredningen ska i dessa frågor och generellt särskilt beakta de små och medelstora företagens behov av flexibilitet och ska, utöver kontakter med arbetsmarknadens parter, ha kontakt med dessa företags organisationer. Om parterna når en överenskommelse om hur LAS ska reformeras på ett sätt som ger ökad flexibilitet ska regeringen istället lägga förslag i linje med parternas överenskommelse. I annat fall genomförs utredningens förslag.

(Utredningen tillsätts april 2019. Förändringarna i LAS ska genomföras 2021).

21. *Problemet med kompetensutvisningar måste lösas.* Ett särskilt visum för högkvalificerade som vill söka jobb eller starta företag ska införas (Utredning 2019. Nya regler från 1 januari 2021). Dagens regler för arbetskraftsinvandring ska värnas.

Hela landet ska växa

Vår politik ska komma hela landet till del. Både landsbygd, glesbygd och större städer ska kunna utvecklas. Därför bygger och rustar vi järnvägar, vägar och bostäder så att människor kan bo, leva och arbeta i hela landet.

22. *Bygg ut den digitala infrastrukturen i hela landet.* Målet ska vara att 95 procent av alla hushåll och företag bör ha tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s redan år 2020 och att alla bör ha tillgång till stabila mobila tjänster av god kvalitet där de normalt befinner sig senast år 2023.
23. *Gör det möjligt att leva och bo på landsbygden.* Bygg ut fler servicekontor i hela landet. Inga nya myndigheter ska lokaliseras i Stockholm under mandatperioden. Det ska vara betydligt enklare att bygga strandnära i landsbygdsområden. Strandskyddslagstiftningen behöver göras om i grunden genom en ökad differentiering. Denna ska på allvar ta hänsyn till att tillgång till sjöar och stränder varierar i landet, liksom befolkningstäthet och exploateringsstryck. Det ska vara enklare att få bygga strandnära och skapas bättre förutsättningar för bostäder och näringsverksamhet främst för småföretagare, besöksnäring och gröna näringar i områden med lågt exploateringsstryck. Det lokala inflytandet ska öka. Ett fortsatt starkt och, om behov finns, förstärkt strandskydd ska finnas för att värna obrutna strandlinjer, den allemansrättsliga tillgängligheten och miljön i områden som redan är starkt exploaterade (Utredning tillsätts sommaren 2019. Proposition hösten 2021. Ikraft 1 januari 2022). Inför ett avståndsbaserat och färdmedelsoberoende reseavdrag (Utredning tillsatt. Dir. 2017:134). Utred ett slopat krav på bygglov för den som vill bygga ett kafé, ett ridhus eller liknande i anslutning till sin gård (Tillsätts 2020). En utredning om gårdsförsäljning av alkoholhaltiga drycker ska genomföras. En förutsättning är att Systembolagets monopol säkras (Tillsätts 2020). Vägunderhållet, med särskilt fokus på bärighet och tjälsäkring, förstärks.

- Öka tillgången till högre utbildning i hela landet och stärk möjligheterna till distansutbildning.
24. *Det ska vara enklare och mer lönsamt att investera i förnybar energi för eget bruk*, till exempel i solceller och solvärme, eller i vindkraft till havs eller på land.
 25. *Stärk och öka konkurrenskraften inom det svenska jordbruket*. Svensk livsmedelsproduktion är helt avgörande för jobb och tillväxt på landsbygden. Ett kraftfullt bondepaket kommer att genomföras för att stärka likviditeten och konkurrenskraften. Insatser ska också genomföras för att stödja en utveckling mot ett fossiloberoende jordbruk. Sverige ska internationellt arbeta för minskad antibiotikaanvändning i djurhållning globalt. (En utredning tillsätts under 2020). Inför ursprungsmärkning av kött och fisk på restauranger och i storkök (Uppdrag har givits till Livsmedelsverket juli 2018. Proposition våren 2020).
 26. *Värna och stärk den privata äganderätten till skogen*. Stärk rättssäkerheten för markägare och företag och säkerställ att markägare ska få ekonomisk kompensation för inskränkningar i ägande- och brukanderätten i den utsträckning de har rätt till. Anslagen för ersättningar för skyddad mark ska vara tillräckliga för detta. Det nationella skogsprogrammet utvecklas för att ytterligare främja en växande skogsnäring och ett hållbart skogsbruk. Programmet ska bygga på skogsvårdslagens två mål om produktion och miljöhänsyn. Särskilt fokus ska läggas på goda villkor för företagande i skogssektorn. Ansvariga myndigheter ska få i uppdrag att föreslå ett nytt och enhetligt sätt att räkna skyddad mark (Hösten 2019). Utredningar tillsätts om stärkt äganderätt, nya flexibla skydds- och ersättningsformer vid skydd av mark samt hur internationella åtaganden om biologisk mångfald ska kunna förenas med en växande cirkulär bioekonomi (Utredning 2019. Ny lagstiftning från 1 juli 2021). Artskyddsförordningen ska ses över för att *effektivt* och rättssäkert kunna skydda hotade arter och vara tydlig gentemot markägare om när man har rätt till ersättning (Utredning 2019-2020. Ny förordning under 2021). Den utökade nyckelbiotopsinventeringen återupptas inte.
 27. *Säkra resurser för skydd av värdefull natur*. Anslagen för skydd av värdefull natur förstärks. Ett nytt Sveaskogsprogram ska genomföras. Staten ska vara föregångare i hållbart skogsbruk och visa stor naturhänsyn.
 28. *Bygg ut infrastrukturen – bind ihop Sverige med tåg som går i tid*. Den beslutade nationella planen för infrastruktur 2018–2029 med investeringar i vägar och järnvägar i hela landet på 700 miljarder ska fullföljas. Nya stambanor för höghastighetståg ska färdigställas så att Stockholm, Göteborg, Malmö och regioner och städer längs med och i anslutning till banans sträckning bättre knyts samman med moderna och hållbara kommunikationer. Det ska ske fortsatt utbyggnad av järnvägen i norra Sverige och planeringen för att bygga Norrbotniabanan i sin helhet ska intensifieras. Den breda finansieringsdiskussionen mellan sju riksdagspartier ska återupptas och utgöra utgångspunkten för det fortsatta arbetet med projektet. Dagens eurovinjettagift för godstransporter ska behållas så länge som möjligt. Ett nytt miljöstyrande system ska utredas (Tillsätts våren 2019). Ett nationellt biljettsystem för all kollektivtrafik i hela Sverige införs (Utredning 2020. Införs

från 1 januari 2022). Regeringen ska agera för att göra det enklare att boka utlandsresa med tåg. Trafikverket ges i uppdrag att upphandla nattåg med dagliga avgångar till flera europeiska städer.

29. *Ökad punktlighet för svensk järnväg.* Ökade satsningar på underhåll och investeringar i nya spår är viktiga delar för att nå ökad punktlighet. En långsiktig underhållsplan och ett åtgärdsprogram för att säkra ökad punktlighet ska tas fram i samverkan med tågoperatörerna. Den kan hantera sådant som tillgång till ersättningstrafik, resenärsinformation, kvalitet på snöröjning och beredskap för snabbt avhjälp till exempel kontaktledningshaveri. Trafikverket ska ha rätt att avvisa tåg som riskerar riva ned kontaktledningar eller på annat sätt sliter extra mycket på järnvägen.

Miljö och klimat

Sverige ska gå före på klimat- och miljöområdet och bli världens första fossilfria välfärdsland. Senast år 2045 ska Sverige inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären.

30. *En aktiv klimatpolitik som värnar det klimatpolitiska ramverket.* Utveckla och effektivisera klimatinvesteringsprogrammen. All relevant lagstiftning ses över så att det klimatpolitiska ramverket får genomslag (Utredning tillsätts under 2019). Miljömålsberedningen får i uppdrag att bereda frågan om mål för konsumtionsbaserade utsläpp.
31. *Fossilfria transporter.* Fossilfri laddning och tankning ska möjliggöras genom att infrastrukturen byggs ut. Investera i produktion och distribution av biogas. Från år 2030 kommer det inte längre vara tillåtet att sälja nya bensin- och dieseldrivna bilar (Utredning tillsätts 2019. Kräver godkännande av EU-kommissionen. Ny lagstiftning beslutas under mandatperioden). Regeringen kommer att driva ett motsvarande förbud i hela den Europeiska unionen. Ett årtal ska utredas för när fossila bränslen ska vara helt utfasade (I samma utredning som innan). Reduktionsplikten ska vara utformad så att den bidrar till att nå det nationella målet om minskade växthusgasutsläpp från inrikes transporter med 70 procent år 2030. Vid en kontrollstation som genomförs 2019 ska successivt ökade kvotnivåer skärpas för tiden efter 2020.
32. *Minska flygets klimatpåverkan.* Genomför en obligatorisk klimatdeklaration vid köp av flygresor (Uppdrag till Luftfartsverket våren 2019. Börjar gälla från 1 januari 2021). Sverige ska ta ledartröjan för att omförhandla de internationella avtal och konventioner som sätter stopp för en beskattning av fossilt flygbränsle. Krav på obligatorisk inblandning av förnybart bränsle ska införas (Utredning tillsatt Dir. 2018:10 Utredning om styrmedel för att främja användning av biobränsle för flyget.). Ett förslag om miljöstyrande start- och landningsavgifter ska tas fram (Tas i samma uppdrag till Luftfartsverket). En hög inblandning av hållbart förnybart bränsle ska ges ekonomiska incitament. När ett system för flygbränsleskatt finns på plats bör det ersätta dagens biljettskatt på flyget.

33. *Prospektering och nyexploatering av kol, olja och fossilgas förbjuds* på motsvarande sätt som gjorts med uran och regelverket för när utvinning av mineraler får ske från alunskiffer skärps (Utredning 2019-2020. Ny lagstiftning från 1 januari 2022). Satsa mer på forskning, tester och samarbeten med näringslivet för att på ett hållbart och effektivt sätt binda tillbaka en del av de utsläpp som redan gjorts.
34. *Sverige ska driva på för en klimatlag på EU-nivå.* EU:s regler för statsstöd och övriga stödsystem ska reformeras så att de bidrar till och inte motverkar ett fossilfritt samhälle och genomförandet av Parisavtalet.
35. *Ekonomiska styrmedel ska användas för att ställa om samhället i miljövänlig riktning.* Skatt på farliga kemikalier i kläder och skor införs. Ett nytt avdrag för grön teknik ska införas. Klimatbonusar och -avgifter på personbilar förstärks och förenklas. (Samtliga från BP21). En skatt på förbränning av avfall införs. (Från BP 20). Ett investeringsstöd för testanläggningar av miljöteknik som medför minusutsläpp införs. Handlingsplan för åtgärder för kraftigt minskade utsläpp tas fram (Uppdrag till Naturvårdsverket våren 2019).
36. *Barnvänliga och hållbara städer.* Stadsmiljöavtalen utvecklas och effektiviseras för att bland annat främja alternativ till bil i städerna. Andelen som reser med cykel ska öka. Bilpooler ska stimuleras. Skatteregler ska underlätta för cykelpendling.
37. *Spridningen av mikroplaster ska förhindras* bland annat genom förbud mot mikroplaster i fler produkter, förbud mot onödiga plastartiklar (Utredning tillsätts under 2019. Lagstiftning från 1 januari 2022.) och avgift/skatt på engångsartiklar (Från BP21, förutom bärkassar som kan vara färdigt redan till 1 maj 2020). Sverige ska inom EU driva på för utfasning av all engångsplast.
38. *Stärk utvecklingen av en resurseffektiv, cirkulär och biobaserad ekonomi.* Genomför en bred översyn av regelverken för återvinning och hantering av avfall och restprodukter för att främja innovation och företagande i den cirkulära ekonomin. Ytterligare steg som gör det enklare för hushåll att återvinna och återbruka ska tas, bland annat genom att producentansvar för textilier införs. Möjliga framkomliga vägar för att kraftigt öka återbruk och återvinning av textilier ska prövas där branschen och ideella aktörer involveras. Krav på pant ska omfatta fler produkter, som exempelvis batterier, mobiltelefoner och annan elektronik. (Utredning tillsätts våren 2020. Systemet på plats från 2022) För ökad effektiv hushållsnära insamling, bättre samarbete mellan kommunala och producentansvarssystem, och för högre återvinning, ska införandet av nya samordnade krav på lägsta servicenivå för hushållens avfall, inklusive förpackningar, tidningar, grovavfall och farligt avfall, utredas. En utredning ska tillsättas om möjligheten att alla produkter ska ha ett produktpass med information om vad produkten innehåller, var den kommer från och hur den kan återvinnas eller tas om hand. (Utredningen tillsätts under 2021). Inför ett hyberavdrag liksom möjligheter att skattefritt upp till ett visst belopp hyra ut lösöre som till exempel bil, kläder, verktyg eller möbler (Från BP22).
39. *Förstärka insatser för den biologiska mångfalden.* För att skydda värdefull natur och värna rödlistade och akut utrotningshotade arter ska naturvården stärkas på ett sätt som bygger på legitimitet hos de människor och verksamheter som berörs. Ett

åtgärds paket för att stärka förutsättningarna för pollinatörer ska tas fram. Det hållbara fisket ska utvecklas med åtgärder för att minska bottentrålning i känsliga områden i Sverige och EU, samt att ett generellt stopp för bottentrålning införs i skyddade områden. Möjlighet till begränsade undantag kan ges i förvaltningsplanen. Åtgärder för att stötta de fiskare som byter redskap ska kunna införas. Sverige ska vara pådrivande i EU för ett starkare samarbete som anpassar både fångstkvoter och fångstmetoder för att uppnå hållbara fiskbestånd. Ett frivilligt program för återköp av ålfiskerätter införs i Sverige med syfte att minska fisket av den utrotningshotade ålen. Kontrollen för att stoppa illegalt fiske stärks, utan att öka den samlade administrativa bördan för företagen. Försök med kameraövervakning av fiskefartyg för att se till att utkastförbudet efterlevs ska genomföras. Subventioner som leder till överfiske ska fasas ut, samtidigt som det hållbara småskaliga fiskets konkurrenskraft värnas.

Integration och hedersbrott

Sverige har en stor integrationsutmaning. De som får uppehållstillstånd ska snabbt ges möjlighet att komma in i vårt land, stå på egna ben och lära sig svenska. Hedersrelaterad brottslighet och förtryck ska förebyggas, förhindras och straffas.

40. *Nyanlända ska snabbare in på arbetsmarknaden.* En svensk nystart införs (Det som kan genomföras i BP20 genomförs i BP20. Övrigt utreds under 2019 med ambitionen att införas i BP21). Det är ett integrationsår med intensiv yrkessvenska, yrkesförberedande och yrkesinriktad svenska för invandrare (SFI) kombinerat med korta utbildningar och praktik inom samma yrkeskategori, intensiv praktik inom bristyrken med en anordningspeng till arbetsgivaren, obligatorisk samhällsorientering, ettåriga mentorskapsprogram med regelbundna träffar med en mentor med svensk yrkeserfarenhet samt ett kunskapscertifikat för de som nått de högt satta målen för yrkeskunskap och språk. Både kvinnor och män ska från samhällets sida mötas av samma förväntningar och ges rätt förutsättningar för att kunna försörja sig själva och stå på egna ben genom inträde på arbetsmarknaden. Det behövs ett tydligt jämställdhetsperspektiv i alla etableringsåtgärder. Samhällsintroduktion och undervisning i svenska blir obligatoriskt från dag ett i Sverige. Mer och förbättrad samhällsorientering – i 100 timmar – som börjar redan under asyltiden ska införas för samma grupp. SFI-undervisningen förbättras genom individuell prestationsplan och ökad nivåindelning. En SFI-peng baserad på uppnådda språkresultat utreds (Tillsätts 2020). Det måste gå snabbare för fler att lära sig svenska. Det behövs ett kvalitetslyft vad gäller SFI – både av kommunala och fristående aktörer. Antalet timmar som nyanlända läser SFI måste kunna ökas. Möjligheterna att lära sig yrkessvenska på jobbet samt att kombinera SFI och yrkesvux ska förstärkas. Kraven på deltagande och resultat måste öka och kopplas till ersättningar. Även föräldralediga måste få lära sig svenska. Inför språkplikt för den som söker asyl eller uppbär försörjningsstöd (Tilläggsdirektiv till

utredningen Framtidens socialtjänst som levererar sitt betänkande i juni 2020. Proposition våren 2021).

41. *Språkkrav för medborgarskap.* Vi vill stärka medborgarskapets status och främja ett inkluderande samhälle. Därför ska ett godkänt prov i svenska och i grundläggande samhällskunskap vara ett krav för medborgarskap i Sverige. Där det föreligger särskilda skäl ska språkkunskaper kunna prövas i andra former.
42. *Stoppa hedersbrotten.* Hedersrelaterat våld och förtryck måste bekämpas genom strängare straff och mer kunskap om dessa brott och förtryck. Brott med hedersmotiv ska utgöra en egen brottsrubricering och det ska införas en särskild straffskärpningsgrund för brott med hedersmotiv (Utredning 2019-2020. Ny lagstiftning från 1 januari 2022). Reglerna för utvisning av icke-svenska medborgare som döms för hedersrelaterade brott och hatbrott ska skärpas och frågan om utvisning ska alltid prövas vid sådana brott. Skyddet för den som drabbas av hedersrelaterad brottslighet måste stärkas så att den som drabbas inte avvisas i sådana fall. Kompetens om hedersrelaterat våld ska öka. Arbetet mot heder ska öka i skolorna. Det behövs ett tydligt barnrättsperspektiv i arbetet mot hedersförtrycket. Möjligheterna ska öka att utan föräldrars samtycke ge insatser till unga vid misstanke om hedersbrott liksom att lagen om vård av unga (LVU) ska skärpas i samma syfte. Myndigheternas möjligheter ska stärkas att ingripa vid misstanke om att personer förs ur landet för att giftas bort mot sin vilja eller könsstympas (Tas i samma utredning. Kan hanteras genom tidigare leverans av det sistnämnda förslaget). Inga offentliga medel ska utbetalas till föreningar eller religiösa samfund som genomför barnvigsjar eller sanktionerar annan hedersrelaterad brottslighet (Genomlysning av befintliga förordningar och myndighetsinstruktioner under 2019). Kompetensteamet mot hedersbrott permanentas.
43. *Förändra EBO.* Boendeformen eget boende för asylsökande, EBO, har i vissa kommuner med socioekonomiska utmaningar lett till trångboddhet, osäkra boendeförhållanden och flyttkedjor som riskerar att försena etableringen. Kommunerna bör ges en möjlighet att begränsa EBO i områden med socioekonomiska utmaningar. Genomför det remitterade förslaget om områdesbegränsning vid EBO i promemorian. Ett socialt hållbart eget boende för asylsökande, som innebär att en asylsökande som under asylprocessen ordnar eget boende (EBO) i ett område med socioekonomiska utmaningar i någon av de angivna kommunerna inte ska ha rätt till dagersättning.

Bostäder

Fler bostäder behövs för att underlätta för ungdomar att få sin första bostad, för människor att flytta dit jobben finns och för att bryta den växande boendesegregationen.

Bostadsmarknaden behöver reformeras så att fler människors behov kan mötas, reglerna förenklas och konkurrensen öka. Det behövs mer av blandade bostadsområden och större

möjligheter att göra boendekarriär. Rörligheten på bostadsmarknaden förbättras när flyttkedjor ger ett bättre nyttjande av beståndet.

44. *Reformera hyresmodellen.* Fri hyressättning vid nybyggnation införs. Hyran inom dessa bestånd sätts efter en inledande period enligt en tariff grundad på jämförbara nybyggda objekt med en gradvis anpassning för att uppnå förutsägbarhet eller genom gängse förhandling. Fastighetsägaren väljer vilken av dessa metoder som tillämpas (Utredning 2019-2020. Ny lagstiftning på plats 1 juli 2021). Låt lägenheternas kvalitet och läge få ett större genomslag i hyressättningen. En kommission ska kartlägga den varierande tillämpningen av lägesfaktorn mellan olika orter och föreslå lämpliga åtgärder från statens sida i de fall (på de orterna) det konstateras att lägesfaktorn inte beaktas i tillräcklig mån. (Kommission tillsätts våren 2019. Slutsatser presenteras före 1 januari 2021). Förhandlingssystemet för befintliga hyresrätter reformeras för att fungera mer effektivt med, ett oberoende skiljedomsförfarande som vid tvist avgör vad som är en rimlig årlig höjning samt tidsgränser för förhandlingar som kombineras med ekonomiska sanktioner när dessa inte hålls (Ds våren 2020. I kraft från 2021). Ge hyresvärden och hyresgästen en större frihet att komma överens om hur till- och frånval ska prissättas (förslag finns i Tillvalsutredningen SOU 2008:94 respektive lagrådsremiss 27 juni 2014) (Proposition våren 2019). Höj straffen för försäljning av svartkontrakt och kriminalisera köpen (Utredning 2020-2021 Ny lagstiftning 1 juli 2022)
45. *Ta bort flyttskatten* genom att räntebeläggningen på uppskovsbeloppet avskaffas.
46. *Genomför omfattande regelförenklingar* för att förenkla och förkorta planprocessen och därmed göra byggandet snabbare och billigare. Bland annat införs enklare regler för byggnation utanför detaljplanelagt område, nya regler om utökade möjligheter för privat initiativrätt med bibehållet kommunalt ansvar för översiktsplanering, planbeslut och bostadsförsörjning. Vidare görs en översyn av riksintressen och en utredning av förenklade redovisningsregler som medger längre avskrivningstider för allmännyttan på svaga bostadsmarknader (Ds 2019 eller 2020). Inför en bygglovsbefrielse för altaner i kombination med att mindre (lovfria) altaner får strida mot planbestämmelser (Proposition våren 2019).
47. *Gör om investeringsstöden för hyresrätter.* Stöden koncentreras och effektiviseras samt riktas om mot hyresrätter i hela landet.
48. *Ställ minimikrav vid byggande utifrån ett livscykelperspektiv.* Öka byggande i trä. Inför krav på klimatdeklarationer för klimatbra byggande (Uppdrag till Boverket hösten 2019. Krav från 1 januari 2022).

Skolan

Sverige ska ha höga ambitioner som en kunskapsnation. Vi står för en kunskapsskola som sätter den enskilda elevens kunskaper och ansträngningar i fokus. En politik ska föras som förbättrar skolresultat, stärker ordning och reda i klassrummen och ger mer likvärdiga förutsättningar för alla elever att klara skolan.

49. *Förbättra kunskaperna i skolan.* Läroplaner och kursplaner ska revideras i syfte att stärka betoningen på kunskap och faktakunskaper och för att uppmuntra flit och ambition. (Uppdrag till Skolverket hösten 2019) Möjligheterna för Skolinspektionen att stänga skolor med stora brister, såväl fristående som kommunala, ska öka (Utredning 2019-2020. Ny lagstiftning 1 januari 2022). Lika villkor ska gälla för både privat som offentligt drivna skolor. Höga kvalitetskrav ska vara styrande (Utredning om kvalitetskrav 2020-2022). Ytterligare insatser kan prövas för att undvika betygsinflation, som externa examinatorer. Lärarna ska ges det bedömningsstöd de behöver för att betygen ska vara rättvisa och likvärdiga i hela landet. De nationella proven ska digitaliseras och ska rättas centralt (Uppdrag till Skolverket 2019) för att stärka likvärdigheten och öka attraktionskraften i läraryrket.
50. *Skolor som vill ska kunna införa betyg från årskurs fyra.* Reformen införs första juli 2020, då det nuvarande försöket upphör.
51. *Tioårig grundskola.* Regeringen ska bereda möjligheten att införa en tioårig grundskola och återkomma till riksdagen med ett lagförslag.
52. *Ge rätt stöd i tid.* Nyanländas barn ska ha rätt till en obligatorisk språkförskola från tre år med minst 15 timmar i veckan inom ramen för den vanliga förskolan. Förverkliga läsa-skriva-räkna-garantin. Inför läxhjälpsgaranti och prioriterad timplan för barn som riskerar att inte bli behöriga till gymnasieskolan. Mer tid måste ges till de nyanlända ungdomar som kommer sent till Sverige för att klara skolan genom förlängd skolplikt och kortare sommarlov. Det ska vara möjligt för högstadiel elever att läsa kurser på gymnasial nivå och som gymnasieelev att läsa högskolekurser. Förhöjd studietakt ska kunna ges till elever som snabbare når kunskapsmålen. Inkluderingsstanken har gått för långt: gör det lättare att få särskilt stöd i mindre undervisningsgrupp (Uppdrag till Skolverket hösten 2019). Resursskolor ska utvecklas. Insatser görs för att stärka särskolan. Öka skolans kunskap och stöd för barn med neuropsykiatriska svårigheter. Specialpedagogik för lärande byggs ut. Fler speciallärare och lärare i svenska som andraspråk ska fortbildas. Investera i goda lärmiljöer och små grupper i förskola och fritidshem.
53. *Skapa studiero.* Genomför en nationell plan för studiero och trygghet i skolan. Mobilförbud införs i klassrum, med rätt för rektor/lärare att bestämma att mobiler kan/ska användas vid olika tillfällen med bestämda syften (Ds hösten 2019. Ny lagstiftning från 1 januari 2021) Resurser tillförs för att anställa fler lärarassistenter. Nationella riktlinjer tas fram för hur lärarassistenter, socionomer och andra yrkesgrupper ska kunna avlasta lärarna (Uppdrag till Skolverket efter

- vårändringsbudgeten). Elever som hotat eller utsatt andra för våld ska lättare kunna stängas av eller omplaceras (Samma Ds som mobiltelefoner)
54. *Ge likvärdiga förutsättningar.* Arbeta vidare med förslag från Skolkommissionen för att öka likvärdigheten i skolan med bland annat regionaliserade skolmyndigheter samt införande av ett professionsprogram för lärare och rektorer med grund i SOU 2018:17 (Färdigt under 2019). Det statliga stödet för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling förstärks. Fler karriärtjänster inrättas i utanförskapsområden. Lagen om tillgång till elevhälsa ska definiera vilken tillgång som är en acceptabel lägstanivå (Utredning 2020-2021. I kraft 2022). Förslagen i 2018:57 genomförs (Proposition våren 2020). Alla barn ska ha goda möjligheter att gå i kulturskola. Ett beslutsunderlag som kan skapa förutsättningar för statligt huvudmannaskap för skolan tas fram.
 55. *Nya betyg i gymnasieskolan.* Övergå till ämnesbetyg på gymnasiet och reformera betygssystemet genom att justera reglerna för sammanvägningen av olika delmoment inom ett betyg i ett ämne, så att ett enstaka lägre resultat i ett delmoment i ett ämne oftare kan kompenseras med goda resultat i andra delmoment. Denna förändring ska ske utan att utlösa en ny betygsinflation (Utredning 2019-2020. I kraft 1 juli 2021).
 56. *Reformera lärarutbildningen.* Kraven på utbildningen skärps. Intagningskraven höjs. Fler lärarledda timmar införs och kopplingen mellan teori och praktik stärks och fokus på metodiken ökar. Förutsättningarna för akademiker att välja läraryrket underlättas. Längden för Kompletterande pedagogisk utbildning (KPU) kortas ner och studietakten höjs. Möjligheterna att jobba på en skola och studera till lärare parallellt förbättras. Sex och samlevnadsundervisning ska vara en obligatorisk del av lärarutbildningen liksom kunskaper om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. (Genomförs från 2021).
 57. *Ett etableringsstopp införs för fristående grund- och gymnasieskolor med konfessionell inriktning.* Befintliga skolor med konfessionell inriktning ska kontrolleras bättre. En utredning ska först definiera avgränsningar.

Sjukvård och äldre

Vi vill minska köerna inom sjukvården genom ökade resurser och bättre villkor för personalen. Ett särskilt fokus ska läggas på kvinnors ohälsa. Att vården finns där när vi behöver den är en fråga om trygghet. Vi vill att alla människor i hela landet ska känna sig säkra på att de får träffa en läkare när de är sjuka. Att de inte ska behöva vänta för länge på att få behandling eller operation. Det ställer krav på att det finns tillräckligt med utbildad vårdpersonal.

Det ska vara bra att bli gammal i Sverige. De ekonomiska villkoren för alla pensionärer ska förbättras och resurserna till en äldreomsorg av hög kvalitet ska öka.

58. *Köerna kortas.* En uppdaterad kömiljard ska införas som omfattar hela vårdkedjan och särskilt tar hänsyn till kroniskt sjuka patienters behov. En generalplan för kortare köer tas fram tillsammans med landstingen där denna ingår. Ambulansvården, cancervården och förlossningsvården stärks.
59. *Patienternas rättigheter stärks och principen om vård efter behov tryggas.* Systemet med ett patientkontrakt, så att du som är sjuk vet vem du ska ringa och hur planen för din vård ser ut, utvecklas. Vite eller sanktioner ska kunna åläggas huvudmän som inte uppfyller vårdgarantin, om det visar sig att andra åtgärder inte räcker till. Öppenheten och uppföljningen gällande information om väntetider, tillgänglighet och kvalitet inom vården ska öka. Patientens rätt till information och rätt att välja värnas och utvecklas. (Se nedan). Ansvar för barns hälsa, från mödravård tills barnet fyllt 18 år behöver samordnas. En utredning ska tillsättas hur samordningen ska stärkas kring barn- och ungdomshälsan. (Utredning tillsätts 2020).
60. *En primärvårdsreform införs.* Rätten till en fast läkarkontakt säkras. Det ska bli attraktivt för läkare att arbeta i primärvården och därigenom öka tillgänglighet och valfrihet. Det ska bli enklare att bedriva vård på landsbygden (Ett större arbete genomförs av Socialdepartementet utifrån vad som redan utretts och vad som kräver ytterligare utredningar. Syftet är att alla reformer ska vara genomförda under mandatperioden).
61. *Kvalitetskraven i all sjukvård och äldreomsorg förstärks.* Konkurrensneutralitet ska råda mellan offentliga och fristående vårdgivare, såväl vad gäller ekonomiska villkor, en fungerande tillståndsgivning, som kvalitetskrav. En fast omsorgskontakt i hemtjänsten ska finnas (Ds under 2020).
62. *Investera i personalen i vården och omsorgen.* En nationell samordning vad gäller långsiktig planering av personal- och kompetensförsörjning inom vården införs (Under 2019). Inför kostnadsfria arbetskläder för anställda i äldreomsorgen. Det ska finnas goda möjligheter att läsa till specialistsjuksköterska med bibehållen lön. En satsning på bättre villkor och karriärtjänster för att öka attraktiviteten till att bli specialistsjuksköterska genomförs.
63. *Bekämpa psykisk ohälsa.* Psykiatri och elevhälsan stärks. Utred en ny vårdform där patienter snabbt får hjälp vid lättare psykisk ohälsa (Tillsätts under 2019). Ett mål om köfri barn- och ungdomspsykiatri ska slås fast. Staten och SKL ska sluta ett avtal om ett större statligt ansvarstagande med ökande resurser för att bland annat stärka elevhälsans främjande och förebyggande arbete, motverka mobbning och göra särskilda satsningar riktade mot riskgrupper (Avtalet tas fram under 2019 med sikte på BP20). Stärk suicidpreventionen genom ökade resurser till nationell kunskapsspridning och ekonomiskt stöd till organisationer som arbetar förebyggande.

Funktionshinder

Vi förbättrar möjligheter till jobb, ett gott liv och en meningsfull fritid för alla med olika former av funktionsnedsättning.

64. *Säkerställ att den personliga assistansen och assistansersättningen präglas av hög kvalitet och rättsäkerhet.* Alla som har rätt till stöd ska få det. Rätt till assistans för egenvård, inklusive andning och sondmatning, ska återställas (Förslag kommer i den sittande utredningen). Rätten till assistans för behov av tillsyn ska stärkas. Definitionen av normalt föräldraansvar ska smalnas av. Tillsätt en ny assistansutredning för att säkra detta. (Utredning 2019. Ny lagstiftning från 2021). Utred också frågan om huvudmannaskapet för den personliga assistansen. (Utredning 2021. Eventuell ny lagstiftning under nästa mandatperiod.)

Migration

65. *Den tillfälliga lagen förlängs i två år.* Alternativt skyddsbehövande ges samtidigt samma rätt till familjeåterförening som flyktingar.
66. *Försörjningskravet justeras.* Alternativt skyddsbehövande har redan enligt nuvarande regler, i likhet med flyktingar, tre månaders respit från försörjningskravet från att han eller hon beviljas uppehållstillstånd. Försörjningskravet justeras så att en alternativt skyddsbehövande som får möjlighet till familjeåterförening och som redan har beviljats uppehållstillstånd när ändringarna träder i kraft, får en respit i tre månader från att de nya reglerna träder i kraft. (Departementspromemoria och proposition våren 2019).
67. *Gör upp om den framtida migrationspolitiken i en parlamentarisk kommitté.* Partierna är överens om att driva en ny humanitär skyddsgrund i den parlamentariska kommittén.

Trygghet, säkerhet och demokrati

Tryggheten i hela Sverige ska öka. Sveriges försvar ska stärkas. Vi tar krafttag mot den organiserade brottsligheten, stärker polisen och bekämpar både brotten och brottens orsaker.

Demokratin ska värnas, både här hemma och i världen. Arbetet mot våldsbejakande extremism samt antiziganism, antisemitism, islamofobi och all annan form av rasism ska stärkas.

68. *Förstärkningen av försvaret fullföljs.* Försvarsmaktens anslag höjs i en trappa i enlighet med riksdagens budgetbeslut 2018. Värnplikten byggs ut. En ny myndighet för psykologiskt försvar inrättas. En struktur för ansvar, ledning och samordning inom civilt försvar tas fram.

69. *Fler poliser.* 10 000 fler polisanställda till 2024. Attraktiviteten i polisyrket ska förstärkas genom bättre villkor.
70. *Vapenexport.* De fyra partiernas principiella inställning är att inte godkänna vapenexportaffärer till ickedemokratiska länder som deltar militärt i Jemenkonflikten så länge konflikten pågår. Regeringen ska pröva ärenden utifrån gällande lagstiftning.
71. *Biståndet ska uppgå till en 1% BNI under hela mandatperioden.* Demokratifokuset stärks ytterligare. Demokratibiståndet ska öka och biståndet ska fokuseras.
72. *Stärk medias oberoende.* Stärk förutsättningarna oberoende granskande journalistik och en mångfald av medieperspektiv över hela landet. Förstärk mediestödet.
73. *Stärk skyddet för demokratin.* Under mandatperioden ska en parlamentarisk översyn göras för att stärka grundskyddet för de demokratiska strukturerna samt domstolarnas och public services oberoende. En parlamentarisk översyn ska även göras av valsystemet för att göra det motståndskraftigt mot manipulationer.